

Janusz Zawila-Niedźwiecki

Bezpieczeństwo informatyczne w działalności agenta transferowego

O instytucji agenta transferowego zaczęto mówić głośniej przy okazji wdrażanej właśnie reformy systemu emerytalnego i uruchamianych „drugofilarowych” funduszy emerytalnych prowadzonych przez powszechne towarzystwa emerytalne (dalej oznaczane – PTE). PTE skoncentrowane są na pomnażaniu, poprzez różne formy inwestowania, ogółu środków gromadzonych ze składek członków funduszu odprowadzanych przez ich pracodawców poprzez zreformowany Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS). Dochody z takich inwestycji kapitałowych są finalnie dorobkiem każdego z członków funduszu w proporcji do stanu jego konta w funduszu. Ustalanie tego stanu, jako pochodnej napływających składek oraz dochodów z inwestycji kapitałowych, musi ściśle odzwierciedlać bieżący wkład członka funduszu (stanu jego konta) w poziom czynionych inwestycji i ich dochodowość. Dlatego też w polskim systemie funduszy emerytalnych wartość tzw. jednostki rozrachunkowej funduszu jako syntetycznego miernika jego efektywności jest obliczana codziennie. Podobnie następuje wyliczanie stanu kont członków funduszu, wyrażonego w tych jednostkach rozrachunkowych, uwzględniając napływające co miesiąc składki. Specyfiką polskiego reformowanego właśnie systemu emerytalnego jest na razie trwała, choć w długiej perspektywie do usunięcia, nieskuteczność egzekwowania przez ZUS płacenia składek przez pracodawców. W jej wyniku spływ składek z ZUS do funduszy emerytalnych następuje praktycznie każdego dnia, zamiast tylko w trzech ustawowych terminach w każdym miesiącu, co wymusza taki sam cykl aktualizacji stanu kont członków funduszu.

W praktyce, formalnie zdefiniowanej przede wszystkim ustawą z 28 czerwca 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych, działalność ta oparta jest na bieżącej współpracy z:

- ZUS, do którego fundusz przekazuje zgłoszenia swych członków oraz z którego otrzymuje sukcesywnie, tak jak napływają one od pracodawców do ZUS, ich składki „drugofilarowe”,
- bankiem depozytariuszem, który został przez fundusz wybrany, a który prowadzi obsługę bankową i kontroluje poprawność gospodarowania kontami funduszu, w tym spływ składek z ZUS,
- Urzędem Nadzoru nad Funduszami Emerytalnymi, który na bieżąco nadzoruje działalność funduszy, w tym egzekwuje okresowe, w części codzienne sprawozdania,

- Polską Agencją Prasową (PAP), która okresowo, a najważniejsze na bieżąco i codziennie, otrzymuje podstawowe informacje o działalności i wynikach funduszy,

- Krajowym Depozytem Papierów Wartościowych (KDPW), który pośredniczy w transferze środków między funduszami w przypadku przenoszenia się członka funduszu do innego funduszu.

Relacje z tymi podmiotami polegają wyłącznie na wymianie informacji. *De facto* PTE jest klasycznym systemem informacyjnym, gdyż środki, którymi gospodaruje w celu pomnażania, nie są nigdy dostępne mu bezpośrednio. Pieczę nad nimi sprawują w odpowiednich fazach transferu: ZUS, bank depozytariusz i ewentualnie KDPW. Tym samym naturalne jest, że wszelkie przepływy informacyjne między PTE a jego partnerami (zwłaszcza że w części dotyczą milionów rachunków ubezpieczonych i są realizowane w surowych reżimach czasowych), są realizowane poprzez systemy informatyczne oraz łącza telekomunikacyjne. Znaczące wymagania w tym zakresie wykreowali ww. partnerzy PTE, którzy już wcześniej dysponowali lub szykowali, jak ZUS, nowe rozwiązania teleinformatyczne. Wobec tego w działalności PTE ma miejsce pewien konflikt praktycznego prowadzenia działalności: między działalnością inwestycyjną funduszu a prowadzeniem kont członków oraz obsługą informatyczną całej sfery działalności PTE i kontaktów z podmiotami zewnętrznymi. Są to zagadnienia wymagające bardzo różnych kwalifikacji i odmiennej organizacji pracy. W dodatku, pomiędzy procesami inwestowania oraz rozliczania stanu kont członków zachodzi potencjalny konflikt etyczny wymuszający wyraźne ich wyodrębnienie i organizacyjne odseparowanie. W sytuacji daleko posuniętej informatyzacji, a ww. ustawa wprost wymaga elektronicznego prowadzenia kont i rozliczeń, odseparowanie to przybiera kształt wyodrębnionych struktur i systemów informatycznych. Są to w sumie czynniki sprzyjające powierzeniu ewidencji kont członków oraz wielu tematów pomocniczych odrębnemu podmiotowi, któremu przypisano umowną nazwę „agenta transferowego”. O tej kategorii podmiotów zrobiło się głośniej od końca ubiegłego roku, przy okazji przygotowywania i wdrożenia reformy emerytalnej, ale także w Polsce nie są to podmioty nowe. Przesłanki ich istnienia towarzyszą już funkcjonowaniu funduszy inwestycyjnych, które od kilku lat współtworzą kształt polskiego rynku kapita-

lowego. I aczkolwiek z racji słabości strukturalnych tego rynku, ich wyniki nie są olśniewające, to z drugiej strony – organizacja i sprawność ich agentów transferowych są godne uznania. Pojęcie „agenta transferowego” nie jest kategorią obiektywną, toteż praktyczny zakres działania każdego z nich może być nieco różny, zwłaszcza że wysokie wymogi stawiane im, rodzą odpowiadające rozwiązania (struktury techniczne, organizacyjne, personel i jego kwalifikacje) z pewnym, nieraz znacznym, nadmiarem, co sprzyja (w celu jego zagospodarowania), podejmowaniu dodatkowych zadań na rzecz jeszcze innych niż fundusze podmiotów, a w rezultacie – pewnej indywidualnej ewolucji danego agenta transferowego. Typowy zakres zadań agenta transferowego, powierzonych przez PTE, obejmuje:

■ **Prowadzenie indywidualnych rachunków członków otwartego funduszu emerytalnego:**

● przyjmowanie od akwizytorów, weryfikacja kompletności oraz poprawności wszystkich dokumentów, niezbędnych do otwarcia indywidualnego rachunku w funduszu, w tym:

▲ deklaracji przystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego,

▲ oświadczeń woli członka funduszu o dyspozycji środków pochodzących z jego rejestru na wypadek śmierci – wyznaczenie osób uposażonych,

▲ oświadczeń o stosunkach majątkowych pomiędzy małżonkami, w przypadku osób pozostających w związku małżeńskim oraz zmian tego stanu,

● rejestracja w systemie komputerowym danych personalnych osób wyrażających wolę przystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego skutkująca otwarciem indywidualnego rachunku członka w funduszu,

● archiwizacja i indeksacja wszystkich dokumentów związanych z przystąpieniem do funduszu,

● rejestracja w systemie komputerowym oraz archiwizacja dokumentów dotyczących wszelkich zmian na rachunku członka, wynikających ze zmiany jego danych osobowych, zmian dyspozycji uposażenia, zmian stanu prawnego (rozwód lub unieważnienie małżeństwa) oraz śmierci,

● rejestracja i rozliczanie w systemie komputerowym wszystkich transakcji finansowych na rachunku członka funduszu:

▲ weryfikacja i rejestracja transakcji comiesięcznych wpłat składek emerytalnych na rachunku członka, przekazywanych przez ZUS,

▲ rejestracja transakcji wypłat transferowych na rachunek i wypłat transferowych z rachunku członka funduszu, przy czym wypłata transferowa środków z rachunku członka do innego funduszu skutkuje zamknięciem jego rachunku w danym funduszu emerytalnym, natomiast wypłata transferowa do funduszu skutkuje otwarciem rachunku w danym funduszu,

▲ rejestracja transakcji wypłat z tytułu przeniesienia aktywów z rachunku członka do określonego Zakładu Ubezpieczeń Emerytalnych celem dalszego prowadzenia przezeń obsługi świadczeń emerytalnych,

▲ rejestracja przeniesienia aktywów z rachunku członka funduszu na inny rachunek lub rachunki w tym samym lub innych otwartych funduszach emerytalnych w celu wykonania dyspozycji członka na wypadek jego śmierci,

▲ weryfikacja i rejestracja transakcji wypłaty transferowej aktywów z rachunku członka przy rozdzieleniu aktywów z tytułu zmian we wspólnocie majątkowej współmałżonków, w tym możliwe otwarcie rachunku w funduszu,

▲ wykonywanie przeliczenia wartości netto składki (po potrąceniu opłat manipulacyjnych) na jednostki rozrachunkowe po jej otrzymaniu.

■ **Przekazywanie do ZUS informacji o nowych członkach otwartych funduszy emerytalnych i otrzymywanie zweryfikowanych list tych członków.**

■ **Przekazywanie do i otrzymywanie z KDPW informacji o członkach zmieniających otwarty fundusz emerytalny oraz o wartości ich aktywów zgromadzonych na indywidualnych rachunkach w funduszu.**

■ **Prowadzenie rejestru akwizytorów funduszu:**

● weryfikacja i rejestracja danych osobowo-identyfikacyjnych akwizytorów i zatrudniających ich podmiotów,

● rejestracja transakcji finansowych przypadających na danego akwizytora,

● obliczanie i rejestracja należnego akwizytorom wynagrodzenia – prowizji akwizycyjnej, wg dyspozycji PTE.

■ **Prowadzenie obsługi rachunkowo-księgowej przepływu środków pieniężnych, zgodnie z obowiązującymi przepisami i umową z PTE:**

● weryfikacja informacji o indywidualnych składkach z punktu widzenia ich poprawności i zgodności z wartością środków przekazywanych przez ZUS,

● obliczanie i ewidencjonowanie wartości opłat manipulacyjnych pobranych od dokonanych wpłat na nabycie jednostek rozrachunkowych funduszu,

● obliczanie i ewidencjonowanie wartości opłat manipulacyjnych pobranych z wypłat transferowych z funduszu źródłowego przy zmianie funduszu,

● obliczanie i ewidencjonowanie wynagrodzeń należnych poszczególnym dystrybutorom funduszu,

● obliczanie i ewidencjonowanie środków pieniężnych, które po odliczeniu opłat manipulacyjnych podlegają zaksięgowaniu jako aktywa funduszu,

● wykonywanie w imieniu PTE obsługi wyszczególnionych rachunków bankowych w zakresie:

▲ przyjmowania wpłat składek w poczet nabycia jednostek rozrachunkowych funduszu,

▲ przyjmowania wypłat transferowych z innych otwartych funduszy emerytalnych, zgodnie z dyspozycją członka funduszu o zmianie otwartego funduszu emerytalnego,

▲ realizacji wypłat transferowych do innego funduszu tytułem wykonania dyspozycji członka o zmianie otwartego funduszu emerytalnego,

▲ realizacji wypłat z tytułu wynagrodzenia dla akwizytorów,

▲ realizacji wypłat z tytułu przeniesienia środków z rachunku określonego członka do wskazanego przez niego Zakładu Ubezpieczeń Emerytalnych w celu wykonywania obsługi świadczeń emerytalnych,

▲ realizacji wypłat transferowych środków z rachunku członka do innych funduszy tytułem wykonania dyspozycji w stosunku do współmałżonka na wypadek śmierci,

▲ realizacji wypłat środków z aktywów rachunku zmarłego członka funduszu osobom wskazanym przez niego w dyspozycji na wypadek śmierci – wypłata gotówkowa, w tym również obsługa wypłat ratalnych,

● wyjaśnianie wszelkich niezgodności występujących w procesie przepływu środków pieniężnych,

● raportowanie do PTE o stanie aktywów funduszu, liczbie nabytych i umorzonych jednostek rozrachunkowych oraz ich wartości, raportowanie o wartości potrąconych opłat manipulacyjnych i wartości wpływających składek, a także przygotowywanie dodatkowych zestawień wymaganych przez PTE.

■ **Generowanie, wydruk i wysyłka wyciągów z rachunków dla członków otwartego funduszu emerytalnego, zgodnie z obowiązkiem ustawowym (nie rzadziej niż raz w ciągu roku kalendarzowego).**

■ **Prowadzenie usług informacyjnych dla członków, dystrybutorów i potencjalnych członków funduszu w zakresie:**

● udzielania członkom funduszu wszelkich informacji dotyczących ich uczestnictwa w funduszu emerytalnym, w tym informacji o stanie rachunku i historii transakcji,

● przyjmowania i rozpatrywania, zgodnie z dyspozycjami powszechnego towarzystwa emerytalnego, wszelkich reklamacji ze strony członków funduszu,

● udzielania powszechnie dostępnych informacji na temat otwartych funduszy emerytalnych wszystkim zainteresowanym,

● prowadzenie wspólnie z PTE szkoleń dla akwizytorów w zakresie zasad obsługi rejestru członków funduszy i zasad funkcjonowania funduszu.

Reasumując, agent transferowy wykonuje swoje funkcje w następujących obszarach działalności:

● rejestracja, wprowadzanie danych oraz archiwizacja dokumentów,

● przetwarzanie danych – naliczanie jednostek rozrachunkowych oraz opłat manipulacyjnych na poziomie transakcji,

● komunikacja poprzez odpowiednie interfejsy z innymi podmiotami zaangażowanymi w obsługę II filara zabezpieczeń społecznych, związana z odbiorem i przesyłaniem informacji,

● usługi księgowo na potrzeby funduszu,

● usługi informacyjne na potrzeby członków i potencjalnych członków funduszu,

● usługi prowadzenia korespondencji i wysyłki.

Zadania te są wykonywane ze znaczącym wsparciem informatycznym. Wynika to z przepisów ww.

ustawy i towarzyszących jej rozporządzeń, ale jest też wymogiem praktycznie obiektywnym, biorąc pod uwagę codzienne przeliczenia oraz zamiar pozyskania co najmniej kilkuset tysięcy członków przez każde PTE. W połączeniu z rozwiązaniami łączności telekomunikacyjnej z ZUS, KDPW, UNFE, bankiem depozytariuszem oraz PAP stanowi to o dość skomplikowanej, raczej hybrydowej strukturze systemu „agenta transferowego”. W dzisiejszych czasach taki otwarty telekomunikacyjny system jest narażony na liczne niebezpieczeństwa informatyczne. Potęguje je fakt, że dziedzina działania jest nowa, przepisy są niestabilne, w części nadal nieokreślone, a dochody będą dopiero wpływać, więc na razie trzeba wszelkie rozwiązania finansować ze środków własnych. Naturalne jest zatem ograniczone inwestowanie w środki techniczne i oprogramowanie.

Modą ostatnich miesięcy jest powoływanie się na ustawę o ochronie danych osobowych, zauważalna też jest aktywność urzędu Głównego Inspektora Ochrony Danych Osobowych wobec PTE, oczywista wobec spektakularności efektu oraz łatwości oceny, czy przetwarzane bazy danych osobowych akwizytorów i członków zostały zgłoszone. Przestrzeżenie ustaw jest obowiązkiem oczywistym, ale ośrodkie większe znaczenie upatruję w fakcie, że ustawa ta nakłada, na podmiot zgłaszający do rejestru GIODO swą bazę danych osobowych, obowiązek przeprowadzenia audytu informatycznego. W Polsce wciąż nie jest to obowiązek oczywisty, a przecież na świecie jest on traktowany na równi z obowiązkiem weryfikacji bilansu przez biegłych księgowych. Należy spodziewać się, że im bliżej Polsce do Unii Europejskiej, tym powszechniejszy będzie taki obowiązek. Powinien on dotyczyć przede wszystkim podmiotów publicznego zainteresowania, publicznego zaufania i ogólnospołecznego usługiwania. Takimi zaś są wszelkie podmioty rynku kapitałowego i rynku finansowego. PTE działają w obu tych obszarach.

Generalne korzyści odnoszone z takiego audytu są dwojakiej natury. Klienci i potencjalni beneficjenci takiej badanej regularnie instytucji uzyskują potwierdzenie właściwego dokładania zawodowej staranności przez podmiot, któremu powierzyli swe ciężko zapracowane pieniądze. Instytucja ta uzyskuje obiektywną wiedzę o kierunkach koniecznego doskonalenia swoich rozwiązań i procedur działania. Ważne jest podkreślenie aspektu regularności badań, a więc nie tylko przy okazji i na użytek uzyskania akceptacji np. GIODO, ale powtarzalnie, w kontekście pojawiających się zagrożeń. Gdy piszę te słowa (lipiec '99 – przypis red.) w „Computerworld” sygnalizuje się nieszczerłość zabezpieczeń systemu Microsoft Internet Information Server v.4.0. To drobny przykład, że nigdy nie można być zupełnie spokojnym o stosowane rozwiązania, a dopełniając należytej staranności trzeba się po prostu badać, trochę tak jak to robi każdy pracownik przechodząc obowiązkowe badania okresowe medycyny pracy.

Janusz Zawita-Niedźwiecki